

2. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2013. – URL: http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-industry-scoreboard-2013_sti_scoreboard-2013-en

3. Alliance facts & figures 2012–2013 – Retrieved from: <http://www.renault.com/en/lists/archivesdocuments/alliance-facts-and-figures-2012.pdf>

4. Sony and Google Establish Strategic Alliance to Deliver Compelling New Cloud-based Products and Services with the Android Platform. – Retrieved from: <http://googlepress.blogspot.ru/2010/05/sony-and-google-establish-strategic.html>

5. Васильев А.С. Альянсы европейских ТНК в фармацевтической промышленности. – URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/08/11/1267431676/92.pdf>

УДК 336.02:338.242

Р.М. МАГУТА,

здобувач, Інститут законодавства Верховної Ради України

Безпека у фінансовій сфері та критерії її оцінки

У статті розглянуто критерії безпеки у бюджетній сфері, управлінні державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору; податкової системі, сфері фінансів реального сектору економіки, що визначені в Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 року №569–р. Здійснено порівняння критеріїв концепції з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки, затвердженою наказом Міністерства економіки України від 29 жовтня 2013 року №1277. Виявлено, що визначені в концепції критерії недостатньо повно ідентифікують чинники криз, що унеможливує здійснення комплексного причинно-наслідкового аналізу факторів кризового стану фінансової сфери, розроблення предметних заходів їх попередження та нейтралізації. Визначено за необхідне суттєво розширити критерії оцінки кризового стану всіх складових фінансової системи та доцільності їх побудови на принципах системного підходу.

Ключові слова: фінансова, бюджетна, податкова, боргова безпека; безпека фінансів реального сектору економіки; індикатор, причинно-наслідкові зв'язки, контрольна функція держави.

В статье рассмотрены критерии безопасности в бюджетной сфере, управлении государственным долгом, гарантированным государством долгом и долгом корпоративного сектора, налоговой системе, сфере финансов реального сектора экономики, которые определены в Концепции обеспечения национальной безопасности в финансовой сфере, утвержденной распоряжением Кабинета Министров Украины от 15 августа 2012 года №569–р. Осуществлено сравнение критериев концепции с Методикой расчета уровня экономической безопасности, утвержденной приказом Министерства экономики Украины от 29 октября 2013 года №1277. Выяснено, что определенные в концепции критерии недостаточно полно идентифицируют причины кризисов, что делает проблематичным осуществление комплексного причинно-следственного анализа факторов кризисного состояния фи-

нансовой сферы, разработку предметных мер их предупреждения и нейтрализации. Предложено существенно расширить критерии оценки кризисного состояния всех составляющих финансовой системы и целесообразности их построения на принципах системного подхода.

Ключевые слова: финансовая, бюджетная, налоговая, долговая безопасность; безопасность финансов реального сектора экономики, индикатор, причинно-следственные связи, контрольная функция государства.

The article covered criteria in the sphere of finance, public debt management, state credit bonding and the debt of corporate sector; in the fiscal system, sphere of finance of the real sector of economy, determined in the 569–p Concept of National Security in the financial sector, adopted by the Cabinet of Ministers of Ukraine on August 15, 2012. It was made the comparison between the criteria of the Concept and the Pay Methodology of the level of economic security, approved by the Ministry of Economy of Ukraine on October 29, 2013. It was found that the criteria, defined in the Concept, does not sufficiently identify factors of crisis, making it impossible to implement the comprehensive cause-and-effect relation analysis of crisis factors in the financial sphere, to develop subject measures of its prevention and neutralization. Find it necessary to extend the criteria for assessment of the depressed conditions of all aspects of financial system and to prepare them on the principles of systematic approach.

Keywords: financial, national, fiscal and debt security; financial security of the real sector of economy; indicator, cause-and-effect relation, control function of the state.

Постановка проблеми. Національна безпека у фінансовій сфері з погляду теоретико-методологічного трактування означає такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної систем та фінансових ринків, який характеризується досягненням збалансованості, стійкості національної економіки до внутрішніх і зовнішніх загроз, спроможністю забезпечити ефективне функціонування націо-

нальної економіки та економічне зростання держави [1]. У серпні 2012 року урядом України була ухвалена Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (далі – Концепція) [2]. В ній підкреслюється, що криза засвідчила вразливість вітчизняної фінансової системи, її залежність від зовнішнього впливу та багатьох внутрішніх чинників. Експерти визнають, що на даний час в Україні механізми з нейтралізації, мінімізації впливу та усунення явищ і чинників, що поглиблюють зовнішні та внутрішні загрози національній безпеці у фінансовій сфері, є неефективними. Враховуючи, що чинники фінансових криз посилюються, доцільно розробити та впровадити конкретні механізми їх вчасного виявлення та попередження. Для цього необхідно застосовувати повний пакет критеріїв та індикаторів, за допомогою якого можна здійснити комплексний причинно-наслідковий аналіз стану безпеки у фінансовій сфері та своєчасно вживати адекватні заходи реагування. Проте, як показали результати нашого дослідження, в Україні не сформований вичерпний перелік критеріїв та індикаторів для оцінки рівня фінансової безпеки. Крім того, підходи у різних нормативних документах відрізняються. Зокрема, національна безпека у фінансовій сфері згідно з Концепцією [2] включає питання безпеки в: 1) бюджетній сфері; 2) управлінні державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору; 3) податковій сфері; 4) сфері фінансів реального сектору економіки; 5) банківській сфері; 6) сфері валютного ринку; 7) функціонуванні фондового ринку; 8) небанківського фінансового сектору.

Слід підкреслити, що перелічені складові безпеки у фінансовій сфері ширші, ніж ті, що були в 2013 році розроблені Міністерством економіки України та затверджені в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки [1], де до фінансової безпеки віднесено бюджетну, валютну, банківську, грошово-кредитну, боргову безпеку, безпеку небанківського фінансового сектору. Водночас в Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (2012) не наведені конкретні індикатори оцінки безпеки та їх порогові значення, крім того не достатньо повно визначені критерії оцінки кризового стану фінансової сфери. Це, своєю чергою, ускладнює можливість предметної діагностики стану фінансової безпеки в основних сегментах – бюджетній, податковій, валютній сферах, утворенні державного та корпоративного боргу, функціонуванні фінансів реального сектору економіки, банківській системі, фондовому ринку тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Чинники криз та інструменти антикризового регулювання досліджувалися у працях таких зарубіжних вчених, як А. Веласко, Ч. Виплош, Р. Глік, Д. Даймонд, Р. Дорнбуш, Б. Ейхенгрін, Г. Кальво, Г. Камінські, П. Кругман, М. Обстфельд, Х.Ф. Мінські, К. Рейнхарт, Е. Роуз, Д. Стігліц, Д. Тобін та інші. Валютні, боргові, банківські аспекти кризових явищ досліджені у працях С. Алексащенко, Я. Белінської, Т. Богдан, А. Ілларіонова, В. Іноземцева, Н. Шмельова, О. Білоруса, Д. Лук'яненка,

Ю. Пахомова, О. Плотнікова, Т. Унковської, С. Якубовського та ін. Проблеми фінансової безпеки знайшли відображення у працях О. Барановського, В. Сенчагова, М. Єрмошенка, Я. Жаліла, Г. Пастернак–Таранушенко, В. Мунтіяна та інших вчених. Останнім часом увага приділяється проблемам зовнішньої стійкості та визначенню індикаторів національної безпеки [3–6]. Вченими та експертами також досліджується державна система управління фінансовою безпекою України та правові засади її функціонування [7]. Фахівцями Міністерства фінансів України розроблена система антикризової діагностики стану державних фінансових України, імітаційно-сітьового моделювання та проактивного реагування на поширення кризи [8].

Метою статті є дослідження основних підходів до формування критеріїв оцінки бюджетної, податкової безпеки, безпеки в сфері управління державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору; безпеки у сфері фінансів реального сектору економіки, що визначені в Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері та вироблення пропозицій щодо розширення переліку предметних критеріїв та індикаторів для діагностики кризового стану у відповідних секторах фінансової сфери.

Виклад основного матеріалу. У Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері до явищ і чинників зовнішніх загроз у фінансовій сфері, віднесено: погіршення стану зовнішньої торгівлі, зростання дефіциту платіжного балансу (рахунку поточних операцій); висока залежність від зовнішніх кредиторів та експортно-імпоротної діяльності; вплив світових фінансових криз на фінансову систему України; обмежений доступ до міжнародних фінансових ринків тощо.

До явищ і чинників, що зумовлюють внутрішні загрози національній безпеці у фінансовій сфері, віднесено: нерівномірне податкове навантаження на суб'єктів господарювання, що провокує ухилення від сплати податків; масштабний відплив капіталу за кордон; нестабільність та недосконалість правового регулювання фінансових відносин; низький рівень бюджетної дисципліни і незбалансованість бюджетної системи; стрімке збільшення розмірів державного боргу; масштабна тінізація національної економіки; високий рівень доларизації економічних відносин; значні коливання обмінного курсу національної валюти; слабкий розвиток фондового ринку; недостатній рівень капіталізації фінансової системи тощо. Оскільки в Концепції не наведено індикатори, для аналізу тенденцій та дотримання параметрів фінансової безпеки в нашому дослідженні використано перелік окремих показників, що затверджені в Методиці Міністерства економіки з розрахунку рівня економічної безпеки (далі Методика). Так, у частині дотримання індикаторів бюджетної безпеки дані табл. 1 показують, що фактичні значення індикаторів незначно перевищують порогові значення.

До переліку індикаторів бюджетної безпеки, наведених в табл. 1, у Методиці названі ще такі показники: 1) дефіцит (профіцит) бюджетних та позабюджетних фондів сектору загаль-

Таблиця 1. Стан дотримання індикаторів бюджетної безпеки в Україні

Індикатор	Порогове значення індикатора	2005	2008	2010	2012	2013 (попередні дані)
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду), %	Не більше 28–30	30,4	31,4	29,05	30,53	30,66
Відношення дефіциту (профіциту «-») державного бюджету до ВВП, %	Не більше 3	1,8	1,5	5,9	3,5	4,4
Довідково: Покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень, %	Не більше 30	28,3	22,0	72,9	21,1	21,5
Обсяг трансфертів з державного бюджету, % до ВВП	Не більше 10–15	5,3	6,7	7,3	8,5	8,0

Розраховано на основі Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки [1] за даними Міністерства фінансів України [16].

нодержавного управління та відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету. Однак, ураховуючи недостатність відкритої публічної інформації для розрахунків зазначених індикаторів, вони не включені в об'єкт нашого дослідження.

У Концепції фінансової безпеки підкреслюється, що у бюджетній сфері накопичилися системні проблеми в наслідок проведення неефективної бюджетної політики та ігнорування викликів світової фінансово-економічної кризи, що стало причиною розбалансування системи державних фінансів і призвело до поглиблення загроз стабільності та стійкості всієї фінансової системи України. Як свідчать дані табл. 1, критерій бюджетної безпеки незначно відрізняються від порогових значень. Може скластися враження, що бюджетна безпеки дотримується. Але гострий дефіцит бюджетних ресурсів для фінансування зобов'язань держави свідчить про те, що з'явилися нові системні чинники криз, які не можна описати у форматі певного індикатора, оскільки вони уособлюють цілу систему дій та результатів таких дій. Зокрема, останнім часом спостерігалось відволікання значних ресурсів на фінансування невластивих для бюджетного процесу завдань, що призвело до стрімкого зростання дефіциту в секторі загальнодержавного управління (це надання дотацій НАК «Нафтогаз України», підтримка банківської системи шляхом рефінансування, покриття дефіциту Пенсійного фонду України, виділення коштів державним підприємствам, особливо тим, що є суб'єктами природних монополій тощо) [2].

Необхідно підкреслити, що для посилення позитивного впливу бюджетної політики на забезпечення стабільності фінансової системи в Концепції пропонується: забезпечити відповідність цілей бюджетної політики фінансовим можливостям держави; посилити контроль за цільовим і ефективним використанням бюджетних коштів; забезпечити дотримання індикативних прогностичних показників державного бюджету на середньострокову перспективу; збалансування бюджету Пенсійного фонду України та забезпечення його бездефіцитності; припинити надання державної підтримки державним монополіям як шляхом виділення коштів безпосередньо з бюджету, так і шляхом утримання цін на їх продукцію на економічно необґрунтованому рівні та надання інших привілеїв. Варто підкреслити, що такі цілі можна досягти

не лише за рахунок предметного моніторингу чинників криз та їх нейтралізації, а насамперед посилення контролю держави за реалізацією бюджетної політики та застосування механізмів її гармонізації з іншими складовими державної економічної політики.

Бюджетна безпека безпосередньо залежить від тенденцій утворення боргу в усіх секторах економіки. У Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері боргова безпека визначена в частині дотримання безпеки у сфері управління державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору. Слід зазначити, що така деталізація боргу в залежності від сфери його утворення є доцільною та необхідною з огляду на те, що обсяги боргу постійно зростають і вже стали справжньою загрозою розвитку національної економіки, платоспроможності та фінансової незалежності суб'єктів господарювання всіх форм власності.

Зокрема, статтею 18 Бюджетного кодексу України передбачено, що загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 60% річного номінального обсягу ВВП. Згідно зі статтею 2 Бюджетного кодексу до державного боргу може бути віднесена загальна сума боргових зобов'язань з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик), що утворилися внаслідок державного запозичення. Гарантований державою борг складається із боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України, виконання яких забезпечено державними гарантіями [9].

Як свідчать дані табл. 2, за період 2005–2013 років державний та гарантований державою борг не перевищив межі 60%, як це зазначено в Бюджетному кодексі. Своєю чергою, Т. Вахненко розраховувала, що держава не повинна допускати накопичення державного боргу вище, ніж 35% ВВП [10]. Водночас міжнародні експерти для країн із слабкими інститутами та неефективною економічною політикою пропонують дотримуватися ще нижчого рівня – 30% ВВП [11], а у країнах з ринками, що формуються, рівень боргу має знаходитися на рівні 25% ВВП [12].

Згідно з даними табл. 2 державний внутрішній та зовнішній борг має тенденцію до збільшення. Порівняно з показником 2010 року на кінець 2013 року внутрішній борг збільшився у 1,8 раза. Під час оцінки рівня боргової безпеки необхідно де-

Таблиця 2. Державний та гарантований державою борг України

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Державний та гарантований державою борг України, млрд. грн.	78,1	80,5	88,7	189,4	317,9	432,3	473,1	515,5	584,1
у % до ВВП	17,7	14,8	12,3	20,0	34,8	39,9	35,9	35,3	40,5
складові боргу:									
внутрішній борг	19,2	16,6	17,8	44,7	91,1	141,7	161,5	190,3	256,9
зовнішній борг	43,9	49,5	53,5	86,0	135,9	181,8	195,8	208,9	223,0
гарантований внутрішній борг	–	–	1,0	2,0	14,1	13,9	12,2	16,2	27,1
гарантований зовнішній борг	15,0	14,4	16,4	56,7	76,8	94,9	103,6	100,1	77,0

Розраховано за даними [15–17].

тально аналізувати обсяги валового зовнішнього боргу (табл. 3), який показує загальну величину заборгованості перед нерезидентами в розрізі всіх зобов'язань, що повинні бути сплачені для погашення основної суми боргу та нарахованих відсотків. Валовий зовнішній борг включає заборгованість сектору державного управління, органів грошово-кредитного регулювання, борги банків, боргові зобов'язання підприємств, що відображені в колонці «інші сектори».

Слід підкреслити, що порівняно із 2010 роком суттєво збільшився зовнішній борг господарюючих суб'єктів (в 1,5 раза), при тому що загальний валовий зовнішній борг зріс в 1,2 раза. Особливо небезпечним є те, що нарощення валового зовнішнього боргу, за висновками незалежних експертів, відбувається за рахунок збільшення частки короткострокового капіталу спекулятивного походження. У Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері теж підкреслюється, що в кризових умовах світової економіки та зростання дефіциту сектору загальнодержавного управління обсяги державного боргу та гарантованого державою боргу мають тенденцію до збільшення, що може посилити навантаження на державний бюджет, збільшити рівень відсоткових ставок запозичень суб'єктів господарювання.

Варто звернути увагу на те, що з метою зниження боргової небезпеки в Концепції пропонується: запобігати виникненню пікових навантажень на бюджет у зв'язку із здійсненням боргових платежів; розвивати внутрішній ринок державних цінних паперів; надавати державні гарантії виключно для підтримки реалізації проектів, які відповідають державним завданням і пріоритетам.

До критеріїв боргової безпеки віднесено також корпоративний борг. Це дуже важливо, оскільки, як правило, аналізується державний та гарантований державою борг при тому, що обсяг корпоративного боргу станом на початок 2013

року перевищував державний та гарантований державою борг в 6,5 раза. Дані статистики свідчать, що боргові зобов'язання суб'єктів господарювання в Україні на початок 2013 року вже досягли 3370 млрд. грн., а державний та гарантований державою борг – 515,5 млрд. грн. Тенденції збільшення розміру боргового фінансування діяльності суб'єктів господарювання є вкрай небезпечною, оскільки загострює чинники фінансової кризи та знижує рівень конкурентоспроможності економіки загалом. Не випадково незалежні експерти звертають увагу, що заснований на борговій залежності «статус-кво» – приречений на провал [13].

Небезпека збільшення корпоративного боргу підтверджується його структурою (табл. 4). Так, із загальної суми корпоративного боргу на початок 2013 року в обсязі 3370 млрд. грн. – 73% (2473 млрд. грн.) становить короткостроковий борг. Із загальної суми боргу понад 60% припадає на кредиторську заборгованість, що засвідчує низький рівень платоспроможності підприємств. Найбільшу частку в ній займає заборгованість за товари, роботи та послуги. За період 2010–2012 років така заборгованість зросла на чверть. У той же час заборгованість суб'єктів господарювання до бюджету зі сплати податків та зборів, навпаки, знижується. За 2010–2012 роки борги на користь бюджету з боку суб'єктів господарювання знизилися майже на 35%. Це є опосередкованим свідченням посилення податкового навантаження підприємств і організацій на фоні погіршення їх фінансового стану.

У Концепції зазначається, що державна політика у сфері управління боргом корпоративного сектору повинна бути спрямована на: створення умов для розвитку та функціонування внутрішнього ринку капіталу, підвищення його конкурентоспроможності; зменшення залежності від зовнішніх фінансових ринків і запозичень короткострокового капіталу; розроблення механізмів щодо спрямування національного

Таблиця 3. Валовий зовнішній борг України (за методологією МВФ)

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013 (на 1.10.2013)
Валовий зовнішній борг, \$ млрд.,	39,6	54,5	79,9	101,6	103,4	117,3	126,2	135,06	137,7
в тому числі									
сектор державного управління	10,5	10,9	11,9	11,9	17,8	24,98	25,87	27,33	27,3
органи грошово-кредитного регулювання	1,25	0,9	0,46	4,7	6,2	7,5	7,5	4,8	2,6
банки	6,1	14,09	30,9	39,47	30,86	28,1	25,2	21,5	21,2
інші сектори	20,9	26,7	33,6	41,2	43,4	50,8	60,5	72,4	77,8
прямі інвестиції: міжфірмовий борг	0,8	1,9	3,1	4,2	5,1	5,9	7,1	8,9	8,86

Розраховано за даними [17].

Таблиця 4. Динаміка корпоративного боргу суб'єктів господарювання України, млрд. грн.

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Корпоративний борг, всього	763,5	988,2	1372	2028	2314	2566,9	2958,0	3370,0
% до ВВП	173	181,6	190,4	213,9	253,4	237,1	230,9	233,3
– довгостроковий	136,9	213,7	350,8	578,5	608,8	675,6	774,7	897,2
– короткостроковий	626,6	774,5	1022	1445	1705,4	1891,3	2183,3	2472,8
у тому числі:								
– короткострокові кредити банків	67,6	97,9	141,9	227,9	224,3	225,8	275,2	316,9
– кредиторська заборгованість	545,1	661,7	858,9	1181	1427,8	1596	1839,5	2065,1
у тому числі:								
– за товари, роботи, послуги	331,6	385,6	476,7	672,3	770,1	824,3	959,9	1027,4
– за розрахунками з бюджетом	23,1	19,36	23,01	22,8	26,3	48,3	35,8	30,3
– зі страхування	3,70	4,42	5,75	7,58	11,0	8,28	9,9	11,3
– з оплати праці	6,48	7,55	9,06	10,96	11,9	10,75	11,9	13,7
– інша поточна заборгованість	180,2	244,8	344,4	467,5	608,4	704,4	821,8	982,2

Розраховано за даними [15, 18–25].

капіталу на розвиток реального сектору економіки. Необхідно ще раз підкреслити, що результат досягнення зазначених цілей складно виміряти певними показниками, а поставлені завдання можна досягти за рахунок посилення контролю держави за чинниками утворення боргу як в державному, так і в корпоративному секторі.

Утворення корпоративного боргу тісно пов'язано з тенденціями у сфері безпеки фінансів реального сектору економіки. Проте в Методиці розрахунку рівня економічної безпеки, затвердженій у 2013 році Міністерством економіки України, взагалі не згадується про критерії безпеки фінансів реального сектору економіки. Вказані в Методиці критерії інвестиційної та виробничої безпеки не можна вважати такими, що в змозі замінити по своїй сутності критерії безпеки фінансів реального сектору економіки.

Варто особливо підкреслити, що в Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері як загроза фінансів реального сектору економіки визначена невідповідність між активами та зобов'язаннями підприємств реального сектору економіки, насамперед базових галузей економіки. Як показали результати нашого дослідження (табл. 5), з кожним роком ця тенденція загострюється. Якщо в 2005 році активи та боргові зобов'язання становили пропорцію «48,4: 51,6», то на кінець 2012 року – «37,9: 62,1».

Також у Концепції відзначається, що з метою запобігання фінансовим проблемам у реальному секторі економіки необхідно здійснювати постійний моніторинг за збалансованістю активів і пасивів підприємств. Але таких завдань, на нашу думку, недостатньо. В цьому аспекті варто звернути увагу на перелік показників для аналізу фінансової стійкості нефінансових корпорацій, що визначені МВФ, де передбачено такі індикатори:

- відношення сукупного боргу до величини власного капіталу;

- норма прибутку на власний капітал;
- відношення прибутку до витрат зі сплати відсотків та основної суми боргу;
- відношення чистої відкритої валютної позиції до величини власного капіталу;
- кількість заяв із проханням про захист від кредиторів.

Ураховуючи, що зазначені індикатори більш повно відображають стан безпеки фінансів підприємств реального сектору економіки, пропонується їх врахувати в системі показників оцінки безпеки фінансів реального сектору економіки України.

Що стосується безпеки у податковій сфері, то її критерії взагалі не були визначені в Методиці розрахунку рівня економічної безпеки. Водночас в ухваленій концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері лише означені окремі критерії для оцінки. Зокрема, відзначається, що однією з основних загроз у податковій сфері є виведення фінансового капіталу з України та приховування суб'єктами господарювання значних сум доходів від оподаткування.

У Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері визначено, що для запобігання відпливу капіталів за кордон і зменшення суми недоодержаних державою доходів, податкова політика повинна бути спрямована на: здійснення постійного аналізу співпраці резидентів із суб'єктами підприємницької діяльності, які зареєстровані в офшорних зонах; проведення інвентаризації міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування, що не відповідають стандартам ОЕСР, внесення змін у договори з метою розширеного обміну інформацією.

На нашу думку, перелічені завдання необхідно доповнити ключовими позиціями, що мають більш системний характер. Саме на необхідність застосування системного підходу в реалізації податкової політики та забезпеченні податкової безпеки звертають увагу вчені [14]. Податкова безпека – це новий

Таблиця 5. Динаміка активів та корпоративного боргу суб'єктів господарювання України, млрд. грн.

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Корпоративний борг, всього	763,5	988,2	1372	2028	2314	2566,9	2958,0	3370,0
Активи суб'єктів господарювання, млрд. грн.	1478	1842	2494	3245	3676	4097	4676	5420
Відношення величини корпоративного боргу до активів підприємств реального сектору економіки, %	51,6	53,6	55,0	62,4	62,9	62,6	63,2	62,1

Розраховано за даними [15, 18–25].

напряму досліджень та забезпечення безпеки у фінансовій сфері. В наукових працях у відповідності до системної концепції систему податкової безпеки вчені пропонують визначити як сукупність правових, організаційних, фінансових та інституціональних відносин, організованих державою з метою захисту фінансових інтересів всіх її суб'єктів від зовнішніх та внутрішніх загроз [14, с. 22]. До якісних критеріїв оцінки системи податкової безпеки вчені пропонують віднести: стабільність функціонування податкової системи; ефективність системи оподаткування при якій внутрішні та зовнішні загрози зводяться до мінімуму; наявність податкових стимулів розвитку виробництва та підприємництва, залучення інвестицій, впровадження інновацій; гармонізацію податкового та митного законодавства з іншими країнами; наявність податкових та митних стимулів забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. До кількісних критеріїв вчені пропонують віднести: податковий потенціал держави та окремих територій; нормативи розподілу податкових ресурсів між бюджетами різних рівнів; податкове навантаження на економіку, регіони, підприємства, домогосподарства; рівень витрат на податкове адміністрування та контроль тощо [14, с. 23].

Варто підкреслити, що класифікацію показників для оцінки податкової безпеки вчені пропонують здійснювати в залежності від конкретних ознак [14, с. 25], зокрема: а) абсолютні статистичні показники функціонування податкової системи (податкові та неподаткові доходи центрального та місцевих бюджетів); б) відносні статистичні показники (структура доходів, відношення до ВВП); в) індикатори (темпи зміни показників, еластичність показників); г) ставки податків, тарифи, розміри пільг; д) показники податкового ризику (втрати бюджету, необґрунтовані пільги); е) показники результативності податкового контролю (коефіцієнт стягнення податків, нарахування пені, застосування санкцій); ж) показники ефективності діяльності податкових органів (динаміка збору податків, виявлені порушення, судові справи).

На прикладі наведених індикаторів забезпечення безпеки у податковій сфері можна простежити системний характер їх побудови, що дає можливість здійснення комплексного аналізу чинників криз та розроблення предметних заходів їх подолання.

Висновки

Проведений аналіз показав, що на даний час в Україні відсутній повний пакет критеріїв та індикаторів оцінки стану безпеки у фінансовій сфері, що базується на системній основі та дозволяє здійснювати причинно-наслідковий аналіз факторів криз та рівень їхнього впливу на економічну динаміку. Крім того, розроблені на даний час критерії оцінки безпеки у фінансовій сфері не гармонізовані зі стратегічними пріоритетами розвитку країни та основних галузей. Визначення критерію як ознаки, за допомогою якої здійснюється розрізнення, судження, вимір, оцінка явища, процесу, системи або стану об'єкта [5, с. 11], означає, що критерії та індикатори оцінки

безпеки у фінансовій сфері мають бути побудовані на системній основі. Тому Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 №569-р, та Методика розрахунку рівня економічної безпеки, затверджена наказом Міністерства економіки України від 29.10.2013 №1277, мають бути гармонізовані та доповнені відповідними критеріями та індикаторами, виходячи із світового досвіду. Значний внесок у побудову критеріїв та індикаторів безпеки у фінансовій сфері в основних її сегментах – бюджетній, податковій, валютній сферах, утворенні державного та корпоративного боргу, функціонуванні фінансів реального сектору економіки, банківській системі, фондовому ринку, – мають зробити наукові інститути та незалежні професійні експерти.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України / Наказ Міністерства економіки України від 29.10.2013 №1277 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <<http://zakon.rada.gov.ua>
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 №569-р «Про затвердження Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері» [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <<http://www.rada.gov.ua>
3. Белінська Я.В. Індикатори фінансової стабільності та інноваційний менеджмент фінансової системи [Текст] / Я.В. Белінська // Стратегічні пріоритети. – 2011. – №3 (20). – С. 53–68.
4. Белінська Я.В. Механізми забезпечення фінансової стабільності [Текст] / Я.В. Белінська // Стратегічні пріоритети. – 2012. – №1 (22). – С. 72–84.
5. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія / А.Б. Качинський. – К.: НІСД, 2013. – 104 с.
6. Прогнозування зовнішньої стійкості економіки України / Аналітична доповідь [Текст] / Національний інститут стратегічних досліджень / Т.А. Тищук, Д.С. Покришка, Д.О. Махортих, О.В. Іванов. – К.: НІСД, 2013. – 30 с.
7. Колодієв О.М. Державна система управління фінансовою безпекою України та правові засади її функціонування / О.М. Колодієв, А.В. Середіна / Зб. наукових праць ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України». Вип. 30 (2010). – С. 383–397. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2010_30/10_30_47.pdf>
8. Система антикризової діагностики стану державних фінансових України, імітаційно-сітьового моделювання та проактивного реагування на поширення кризи [Текст] // Аналітична доповідь, версія 2.10. / Міністерство фінансів України. – К.: 2011. – 142 с.
9. Бюджетний кодекс України [Електрон. ресурс]: [Верховна Рада України. Законодавство]. – Доступний з: <<http://www.rada.gov.ua>
10. Вахненко Т.П. Зовнішні боргові зобов'язання у системі світових фінансово-економічних відносин. – К.: Фенікс, 2006. – С. 100–102.

11. International Monetary Fund and International Development Association. Debt Sustainability in Low-Income Countries—Proposal for an Operational Framework and Policy Implications. — February 3, 2004 [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/pdr/sustain/2004/020304.htm>

12. International Monetary Fund. World Economic Outlook. September, International Monetary Fund, Washington, DC. — 2003.

13. Почему основанный на долговой зависимости статус—кво обречен [Електрон. ресурс]. — Доступний з: <http://mixed-news.ru/archives/20128>

14. Алешин В.А. Системная парадигма обеспечения налоговой безопасности России и ее регионов / В.А. Алешин, В.Н. Овчинников, Е.А. Чельшева // TERRA ECONOMICUS. — 2012. Т. 10. — № 1. — С. 20–26.

15. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України. — К.: ТОВ «Август Трейд». — 2013. — 552 с.

16. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електрон. ресурс]: — Доступний з: <http://minfin.gov.ua>

17. Офіційний сайт Національного банку України. Фінансовий сектор. Зовнішній сектор. [Електрон. ресурс]: — Доступний з: <http://bank.gov.ua>

18. Діяльність підприємств—суб'єктів підприємницької діяльності за 2005 рік: Стат. збірник: У 2-х частинах. — Ч. 1. — К.: Держкомстат України, 2006. — 120 с.

19. Діяльність підприємств—суб'єктів підприємницької діяльності за 2006 рік: Стат. збірник: У 2-х частинах. — Ч. 1. — К.: Держкомстат України, 2007. — 121 с.

20. Діяльність підприємств—суб'єктів підприємницької діяльності за 2007 рік: Стат. збірник: У 2-х частинах. — Ч. 1. — К.: Держкомстат України, 2008. — 246 с.

21. Діяльність підприємств—суб'єктів підприємницької діяльності за 2008 рік: Стат. збірник. — К.: Держкомстат України, 2009. — 326 с.

22. Діяльність суб'єктів господарювання за 2009 рік: Стат. збірник. — К.: Держкомстат України, 2010. — 447 с.

23. Діяльність суб'єктів господарювання за 2010 рік: Стат. збірник. — К.: Держкомстат України, 2011. — 453 с.

24. Діяльність суб'єктів господарювання за 2011 рік: Стат. збірник. — К.: Держкомстат України, 2012. — 445 с.

25. Діяльність суб'єктів господарювання за 2012 рік: Стат. збірник. — К.: Держкомстат України, 2013. — 840 с.

УДК 336.71

Н.М. ДАВИДКОВА,
аспірант, Класичний приватний університет

Сучасний стан розвитку банківського сектору економіки України

У статті проведено аналіз стану банківського сектору України, визначено тенденцію зменшення співвідношення основних показників діяльності банків України до ВВП за останні шість років. При цьому відзначено прибутковість банківської системи України, зростання загальних активів банківської системи та зменшення частки проблемних кредитів, однак у порівнянні з попереднім періодом показники ефективності діяльності зменшились. На основі проведеного аналізу виявлено проблеми функціонування банківського сектору в Україні.

Ключові слова: банківський сектор, активи банків, пасиви банків, рентабельність, достатність регулятивного капіталу, коефіцієнт надійності.

В статье проведен анализ состояния банковского сектора Украины, определена тенденция уменьшения соотношения основных показателей деятельности банков Украины к ВВП за последние шесть лет. При этом отмечена доходность банковской системы Украины, рост общих активов банковской системы и уменьшение доли проблемных кредитов, однако по сравнению с предыдущим периодом показатели эффективности деятельности банков уменьшились. На основе проведенного анализа выявлены проблемы функционирования банковского сектора в Украине.

Ключевые слова: банковский сектор, активы банков, пассивы банков, рентабельность, достаточность регулятивного капитала, коэффициент надежности.

Banks as intermediaries in the redistribution of financial resources available have a significant impact on the national economy. The purpose of this article is to investigate the current state of the banking sector in Ukraine. The paper analyzes the state of the banking sector in Ukraine, the trends decrease ratio defined key performance indicators of banks in Ukraine GDP over the past six years. It was noticed profitability of the banking system of Ukraine, the growth in total assets of the banking system and reducing the share of bad loans, but compared to the prior period performance indicators decreased. In 2010–2013 there were a trend of slowing growth on the previous year, banks' capital. Although there is a negative trend, but the share capital increased by 6%, which is a positive development for the banking sector in Ukraine as a whole, and the regulatory capital of banks in 2013 increased by 15% over previous year and amounted to 13% of GDP. Based on the analysis revealed problems in the functioning of the banking sector in Ukraine. Ukraine's banking sector remains fragmented – most bank assets (64%) are concentrated in the 15 largest banks. Reduction of banks with foreign capital, which is one of the main sources of foreign investment in Ukraine, a stimulus to competition of domestic banks to provide quality services, increased interbank competition.

Keywords: banking sector, bank assets, bank liabilities, profitability, adequacy of regulatory capital, safety factor.